

«Μορφές βίας και τρόποι αντιμετώπισης μέσω ενός προγράμματος παρέμβασης»

Μαρίνα Μήσιου

1. Το πρόγραμμα παρέμβασης και οι συμμετέχοντες μαθητές

Βασικός στόχος αυτού του προγράμματος παρέμβασης, που διήρκησε 6 μήνες, ήταν η ενημέρωση των μαθητών για τις διάφορες μορφές βίας αλλά και για τους τρόπους αντιμετώπισής της. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πραγματοποιήθηκε μια σειρά από δραστηριότητες, από την αρχή του σχολικού έτους έως και τα τέλη του Μαρτίου, οι οποίες σαφώς διευκόλυναν στην κατανόηση του φαινομένου (της βίας) αλλά και την ορθή αντιμετώπισή του.

Ως φιλόλογος ειδικής αγωγής παρατηρώ το φαινόμενο οι μαθητές μου εκτός από μαθησιακές δυσκολίες να παρουσιάζουν και επιθετικότητα ή οι ίδιοι να είναι θύματα βίαιων συμπεριφορών. Για τον λόγο αυτόν, από την αρχή της σχολικής χρονιάς αναπτύσσω ένα πρόγραμμα το οποίο περιλαμβάνει μια σειρά από πρακτικές-δραστηριότητες που τους βοηθούν να κατακρίνουν, να αντιμετωπίσουν και να αποβάλουν τη βία από τη ζωή τους. Η διαδικασία αυτή κατά το περασμένο σχολικό έτος 2011-2012 διήρκησε περίπου έξι μήνες. Οι συμμετέχοντες ήταν μαθητές γυμνασίου, Τμήματος Ένταξης, αγόρια και κορίτσια (στην πλειονότητά τους αγόρια), Έλληνες και αλλοδαποί. Έτσι, δόθηκε μια διαπολιτισμική διάσταση στο φαινόμενο της βίας, καθώς οι μαθητές μοιράστηκαν εμπειρίες αλλά και βίαιες συμπεριφορές που έχουν παρακολουθήσει στα ΜΜΕ ή βίωσαν και στις χώρες προέλευσής τους (Αλβανία, Βουλγαρία). Κάποιοι από τους μαθητές αυτούς έχουν υπάρξει επιθετικοί προς συμμαθητές τους, ενώ άλλοι ήταν θύματα βίαιων συμπεριφορών.

Στόχος ήταν να θυμίζω στους μαθητές τη «ΒΙΑ» ανά τακτά χρονικά διαστήματα, ώστε να ελέγχουν συνεχώς τη συμπεριφορά τους. Πιστεύω πως αν όλες οι πρακτικές εφαρμόζονταν σε μία μέρα, για παράδειγμα την ημέρα κατά της σχολικής βίας, ή σε μία εβδομάδα και δεν ξαναγινόταν αναφορά, οι μαθητές θα ξεχνούσαν τις αρνητικές συνέπειες της βίας και δε θα ευαισθητοποιούνταν στον βαθμό που το επιθυμώ, έτσι ώστε να επιτευχθεί η αλλαγή στη συμπεριφορά τους.

Στους μαθητές δόθηκαν λευκές κόλλες Α4, φύλλα εργασίας, εφημερίδες, περιοδικά και σε έντυπη μορφή ο νοητικός χάρτης. Οι ίδιοι έφεραν μπογιές, εφημερίδες και περιοδικά. Έγινε χρήση του πίνακα της τάξης, του η/υ, του έντυπου τύπου, του διαδικτύου (για εύρεση εικόνων και χρήση του προγράμματος «Inspiration»). Αναλυτικότερα:

2. Οι πρακτικές του προγράμματος κατά της βίας

Από τις πρώτες μέρες που ήρθα σε επαφή μαζί τους, και παρατηρώντας τη συμπεριφορά τους εντός και εκτός σχολικής τάξης, εφάρμοσα τις εξής πρακτικές:

- Το «Ανθρωπάκι των συναισθημάτων»: είναι το περίγραμμα ενός ανθρώπινου σώματος το οποίο δίνεται φωτοτυπημένο σε κόλλα Α4 στους

μαθητές. Το ανθρωπάκι αυτό αντιπροσωπεύει τον εαυτό του μαθητή. Ο μαθητής, λοιπόν, καλείται να διαλέξει ένα χρώμα που εκφράζει καλύτερα το συναίσθημα που νιώθει πιο έντονα και ταυτόχρονα να δείξει πού και πώς νιώθει το συναίσθημα αυτό στο σώμα του, αλλά και να εκμυστηρευτεί γεγονότα της ζωής του τα οποία προκλήθηκαν από τα συναισθήματα που παρουσιάζει στο ανθρωπάκι. Με την πρακτική αυτή στόχος μου ήταν να μάθουν τα παιδιά τα συναισθήματα, να μη φοβούνται και να τα εκφράζουν.

- Μετά από 3 εβδομάδες περίπου, εφάρμοσα τη δεύτερη πρακτική. Ζήτησα από τους μαθητές να φέρουν εφημερίδες και περιοδικά, έφερα κι εγώ η ίδια, και προσπαθήσαμε να γενικεύσουμε τη βία, συλλέγοντας εικόνες και φωτογραφίες μέσα από τον έντυπο τύπο. Σε αυτό το στάδιο οι μαθητές εργάστηκαν συλλογικά χωρισμένοι σε ομάδες των 3 – 4 ατόμων συζητούσαν τις επιλογές των εικόνων και συνδιαλέγονταν με ηρεμία. Ο στόχος αυτής της πρακτικής ήταν διττός: α) να μάθουν οι μαθητές να συνεργάζονται μεταξύ τους δημοκρατικά και β) να μάθουν να επιλέγουν από έναν όγκο πληροφοριών αυτές τις πληροφορίες που τους χρειάζονται. Βέβαια, με τη δραστηριότητα αυτή ήρθαν σε επαφή με διάφορες κατηγορίες βίας (θεσμική, κοινωνική, περιβαλλοντική, συναισθηματική).

- Λίγο πριν τα Χριστούγεννα εφάρμοσα την τρίτη πρακτική. Μοίρασα στους μαθητές πλαστικοποιημένες εικόνες που παρουσίαζαν διάφορες μορφές βίας (λεκτική, σωματική, περιβαλλοντική, θεσμική κ.λπ.) -κάποιες ήταν από αυτές που είχαν συλλέξει οι μαθητές από την προηγούμενη δραστηριότητα κι άλλες από το διαδίκτυο- και τους ζήτησα να εκφράσουν τα συναισθήματα που τους προκαλούν οι εικόνες. Στόχος μου ήταν να ευαισθητοποιήσω τους μαθητές, έτσι ώστε να μοιραστούν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους με τους συμμαθητές τους.

- Στις 6 Μαρτίου, την ημέρα κατά της σχολικής βίας, εφάρμοσα την πρακτική της δραματοποίησης σκηνών λεκτικής και σωματικής βίας από τους ίδιους τους μαθητές. Ζήτησα από κάθε μαθητή να παίξει τον ρόλο του θύτη και του θύματος και στη συνέχεια να εκφράσει τα συναισθήματα και τις σκέψεις που του προκάλεσε κάθε ρόλος ή να αναφέρει εάν βίωσε παρόμοιες σκηνές κ.λπ. Η πρακτική αυτή ήταν ιδιαίτερα σημαντική, καθώς προβληματίσε πολύ τους ίδιους τους μαθητές, κυρίως όταν ήταν οι ίδιοι τα θύματα. Στόχος μου ήταν να έρθουν οι μαθητές αντιμέτωποι με σκηνές βίας (τις οποίες άλλοτε τις θεωρούσαν παιχνίδι) και να ξεκινήσουν να ελέγχουν τις κινήσεις των χεριών, των ποδιών και των λόγων τους -εντός κι εκτός σχολείου- προς τους συμμαθητές και τους συνανθρώπους τους.

- Τέλος, πέρυσι εφάρμοσα άλλη μια δραστηριότητα, η οποία αποτέλεσε την ολοκλήρωση της διαδικασίας. Η δραστηριότητα αυτή ήταν η χρήση νοητικού χάρτη με τη βοήθεια του προγράμματος «Inspiration». Οι μαθητές, λοιπόν, είχαν ήδη συγκεντρώσει αρκετή πείρα αλλά και γνώση που αφορούσε το θέμα της βίας και ακολουθώντας τη διαδικασία του καταιγισμού ιδεών (“brainstorming”) συμπλήρωσαν το νοητικό χάρτη που ήταν χωρισμένος σε 3 επίπεδα: στο πρώτο επίπεδο η καταγραφή κατηγοριών βίας, στο δεύτερο επίπεδο οι μορφές βίας για κάθε κατηγορία και στο τρίτο επίπεδο οι τρόποι αντιμετώπισης των διαφορετικών μορφών βίας. Πριν τη συμπλήρωση του νοητικού χάρτη, καταγράψαμε τις ιδέες στον πίνακα. Κατά τη διάρκεια της τεχνικής του καταιγισμού ιδεών οι μαθητές συνδιαλέγονταν μεταξύ τους και στη συνέχεια αποφάσιζαν τα στοιχεία που θα συμπεριλαμβάνονταν στον χάρτη.

3. Αναστοχασμός και αξιολόγηση

Είναι γνωστό ότι οι περισσότερες βίαιες συμπεριφορές οφείλονται στην καταπίεση των συναισθημάτων, γι' αυτό και οι περισσότερες δραστηριότητες που εφάρμοσα στους μαθητές μου αφορούσαν την εξωτερίκευση των συναισθημάτων τους, την εκμυστήρευση σκέψεων και γεγονότων που βίωσαν. Οι μαθητές, στην αρχή, φοβούνταν να εκφραστούν και να παραδεχτούν τα συναισθήματά τους, όμως μέσα από τις βιωματικές δραστηριότητες ο στόχος επιτεύχθηκε.

Στην αρχή, προβληματιζόμουν μήπως οι μαθητές αντιμετωπίσουν τις δραστηριότητες αυτές σαν παιχνίδι. Για τον λόγο αυτόν, πριν από κάθε δραστηριότητα τους ανέφερα τους στόχους μας, τη σοβαρότητα με την οποία πρέπει να τις αντιμετωπίσουν, καθώς και τις οδηγίες συμπεριφοράς και εφαρμογής.

Η όλη διαδικασία αλλά και η επιλογή του θέματος δεν ήταν τυχαία. Η βίαιη συμπεριφορά των μαθητών στο σχολείο, η οποία παραφράζεται από τους ίδιους ως παιχνίδι, με προβλημάτισε από την πρώτη μέρα που δίδαξα και επιτήρησα στα διαλείμματα. Άρχισα να παρακολουθώ όποιο σεμινάριο μπορούσε να με βοηθήσει στο να μάθω στους μαθητές να είναι λιγότερο βίαιοι αλλά και πιο δυναμικοί απέναντι σε αυτούς που ασκούν βία πάνω τους. Μπορώ να ομολογήσω πως η προσπάθεια αυτή ξεπέρασε και τις αρχικές μου προσδοκίες, γιατί πέτυχα περισσότερους στόχους από αυτούς που είχα θέσει.

Στην πρώτη δραστηριότητα, στο «Ανθρωπάκι των συναισθημάτων», οι μαθητές προβληματίστηκαν αρκετά, αν και η διαδικασία περιείχε ζωγραφική. Οι μαθητές δε γνώριζαν ποια είναι τα συναισθήματα, προβληματίστηκαν στην επιλογή του χρώματος για κάθε συναίσθημα και δυσκολεύονταν να εκφραστούν και κυρίως να εκμυστηρευτούν γεγονότα από τα οποία τους προκλήθηκαν τα διάφορα συναισθήματα. Στη δεύτερη δραστηριότητα, στη συλλογή εικόνων από εφημερίδες και περιοδικά, οι μαθητές ήταν πολύ συνεργάσιμοι, συνδιαλέγονταν χαμηλόφωνα, ήταν συγκεντρωμένοι στον στόχο τους παραβλέποντας ό,τι δεν τους ήταν χρήσιμο. Έδειξαν υπευθυνότητα και στην προσκόμιση έντυπου τύπου και στη συλλογή εικόνων, ενώ πολλές φορές ζητήθηκε η βοήθεια και η συμβολή μου για το εάν κάποιες εικόνες ήταν σκηνές βίας. Στην τρίτη πρακτική, στο σχολιασμό πλαστικοποιημένων εικόνων βίας, οι μαθητές στενοχωρήθηκαν αρκετά. Όταν τους ζητήθηκε να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, ήταν όλα αρνητικά (θλίψη, λύπη, φόβος, στενοχώρια, μίσος κ.ά.). Στην τέταρτη πρακτική, στη δραματοποίηση, στην αρχή οι μαθητές θεωρούσαν πως είναι παιχνίδι, διασκεδάζαν, γελούσαν. Όταν όμως τους εξήγησα τους στόχους μέσα από αυτήν τη διαδικασία, προβληματίστηκαν αρκετά και συνειδητοποίησαν πως η συμπεριφορά τους κάποιες φορές κατά τη διάρκεια του διαλείμματος, δεν είναι παιχνίδι. Ο ρόλος του θύματος δεν άρεσε σε κανέναν από τους μαθητές και από τις εκφράσεις και τους μορφασμούς τους έδειχναν προβληματισμένοι. Τέλος, η συμπλήρωση του νοητικού χάρτη ήταν μια ευχάριστη διαδικασία. Οι μαθητές γνώρισαν το «Inspiration» μέσα από τον η/υ. Αν και δε δημιούργησαν οι ίδιοι τον νοητικό χάρτη, παρ'όλα αυτά ενθουσιάστηκαν, όταν παρέλαβαν το έγχρωμο έντυπο σε κόλλα Α4 με ευχάριστα σχήματα. Κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης του χάρτη, οι μαθητές έδειξαν ωριμότητα, συνεργάζονταν μεταξύ τους, συζητούσαν και από κοινού αποφάσιζαν τα στοιχεία με τα οποία θα συμπλήρωναν τον νοητικό χάρτη.

Εν τέλει, εκτός από τους προφανείς στόχους -να βελτιώσουν τη συμπεριφορά τους, να λύνουν με διάλογο τις διαφορές τους, να φροντίζουν το περιβάλλον και τους

Κ. Μπονίδης & Β. Παπαδοπούλου (επιμ.)

γύρω τους κ.λπ., κατάφερα να τους κάνω να εκφράζουν τα συναισθήματά τους, να δεθούν ως τμήμα, να προσέχουν, να σέβονται και να ακούν ο ένας τις απόψεις του άλλου, να προβληματίζονται για το σωστό και το λάθος, για το ηθικό κι ανήθικο, για τη διαφορετικότητα και να μοιράζονται στιγμές, βιώματα, προβληματισμούς, αντικείμενα και ιδέες.